

Portfolio maaseudun kehittäjän erikoisammattitutkinnossa

Jari Alanko 1.9.2004

JOHDANTO

Portfolion käyttö on levinnyt ulkomailta myös Suomeen ja sitä käytetään nykyään meilläkin useilla tavoilla ja eri koulutusasteilla. Suomessa on kokeiltu portfolion käyttöä niin päiväkotilapsilla kuin myös yliopistoissa, lähinnä opettajankoulutuksessa. Työelämässä sen käyttö on levinnyt mallien ja arkkitehtien keskuudesta myös muille aloille, sillä portfolio on havaittu **perinteistä ansioluetteloa laajemmaksi ja syvällisempää kuvaa hakijasta tuottavaksi** keinoksi arvioida esimerkiksi työn- tai viranhakijan pätevyyttä. Samasta syystä portfolion käyttöä on alettu suosia myös koulutuksessa perinteisen tentin tai kuulustelun sijaan tai lisäksi. Kaiken kaikkiaan portfolio onkin sangen monikäyttöinen ja sen voi laatia usealla eri tavalla portfolion tarkoituksesta sekä laatijan persoonallisuudesta, koulutus- ja työurasta, harrastuksista ja mielenkiinnon kohteista riippuen.

Tässä mallissa keskitytään ensisijaisesti portfolion laatimiseen **tekijänsä näköisenä** ja koko elämänsä kattavana “sormenjälkenä” eikä niinkään pohdita sen käyttöä esimerkiksi tenttimenetelmänä. Mallissa pyritään antamaan ytimekäs ja silti kattava kuvaus siitä, mikä portfolio on yleisesti ottaen, miten perus- ja näyteportfolio eroavat toisistaan, mitä hyötyä portfolion tekemisestä on, millainen työskentelyprosessi portfolion tekemisen taustalla on ja mitä siihen voidaan valita sekä millaisiin karikoihin työssä voidaan törmätä. Portfoliotyöskentelyllä tarkoitetaan tässä ensisijaisesti perusportfolion tekemistä. Lopussa käsitellään lyhyesti portfoliotyön arviointia sekä listataan kirjallisuutta portfoliotyöskentelystä kiinnostuneelle lukijalle. Hahmottamisen avuksi esille tuodaan kaksi hieman erityyppistä portfolion rakennemallia: korkeakouluopiskelijan portfoliomalli sekä akateemisen työn portfolion rakennemalli.

MIKÄ PORTFOLIO ON?

Portfoliota on kutsuttu myös mm. näytekansiksi, ansiokansiksi, kasvunkansiksi, “arvopaperisalkuksi” ja matkakertomukseksi. Osoitavasti on puhuttu myös **kehuksesta, johon tekijä piirtää oman osaamisensa kuvan**. Portfolio on kokoelma, joka edustaa monipuolisesti ja tarkoituksenmukaisesti omaa osaamista. Laajimmillaan portfolio voi kuvata persoonan kokonaiskehitystä tai sitten se voi liittyä johonkin suppeampaan osakokonaisuuteen, kuten tiettyyn koulutukseen tai kurssiin tai johonkin muuhun tietämyksen tai osaamisen erityisalueeseen.

Pollarin määritelmän mukaan “portfolio on **henkilön itsensä valitsema kokoelma** hänen parhaista, tärkeimmistä ja tarkoitukseen sopivimmista töistään, joita hän käyttää esimerkiksi saadakseen työpaikan. Se on näyte hänen aikaisemmista saavutuksistaan mutta se on myös kuvaus hänen taidoistaan, tiedoistaan ja mielenkiintonsa kohteista. Se on siis tavallaan hänen arvopaperisalkkunsu: kokoelma erilaisia dokumentteja, joiden arvoon hän uskoo ja joihin hän on sijoittanut itseään ja työtään.”

Portfolio voi vaihdella melkoisesti ulkoiselta asultaan. Konkreettiselta muodoltaan se voi olla kansio, salkku, laatikko, albumi, videofilmi, tietokonelevyke, kasetti, esine- tai kuvakokoelma. Keskeisintä ei ole portfolioon ulkoinen muoto vaan tuottamis-, valikointi- ja arviointiprosessi.

MITEN PORTFOLIO EROAA PERINTEISESTÄ ANSIOLUETTELOSTA?

Yksilön osaaminen voidaan nähdä **kolmiona**, jonka yhden sivun muodostaa **ammattitaito** eli koulutuksen ja työkokemuksen kautta hankittu pätevyys. Toinen sivuista on **yleisosaaminen**, jolla tarkoitetaan niitä yksilön ominaisuuksia ja taitoja, jotka ovat siirrettävissä ja muunneltavissa eri tehtäviin ja organisaatioihin. Osaamiskolmion kolmantena sivuna on **persoonallisuus**: millainen yksilö on ihmisenä ja mikä on hänen tapansa reagoida asioihin. Kolmio on tasasivuinen eli kaikki edellä kuvatut piirteet ovat yhtä tärkeitä kokonaisuutta tarkasteltaessa. Perinteisesti on kuitenkin tuijotettu vain ammatilliseen pätevyyteen ymmärtämättä sitä, että kaikki kolme edellä mainittua aluetta tukevat toisiaan.

Portfolio siis heijastaa kattavasti tekijänsä koko kolmiota perinteisen ansioluettelon sijaan, joka on keskittynyt enemmänkin ammattitaidon eli hankitun koulutuksen ja työkokemuksen kuvaamiseen.

MIKSI PORTFOLIO ON HYÖDYLLINEN?

Portfoliotyöskentelyn hyöty lähtee siitä, että se toimii **oman osaamisen jäsentämisen** työkaluna. Se aktivoi toimijaa ja auttaa lisäämään tietoisuutta omasta toiminnasta, osaamisesta ja kehittämisestä. Oman toiminnan lähtökohtien ja perusteiden tunnistaminen mahdollistaa oman työn edelleen kehittämisen. Parhaimmillaan portfolioon tekeminen on tapa tukea ja seurata omaa kehitysprosessia. Työskentelyn myötä myös ilmaisuvalmius kehittyy.

Omakohtaisen pohtiminen voi auttaa avaamaan uusia näkökulmia, jotka auttavat työn jäsentämistä ja kehittämistä. Tämä merkitsee syvällisempää työhön sitoutumista. Se lisää itsetuntemusta, oman työn ja persoonan tietoista hallintaa ja arvostusta. Portfolio voi auttaa selkiyttämään tekijänsä kuvaa siitä, mitä hän tehnyt, miksi, millä tavoin ja miten se heijastuu nykyhetkeen. Portfolio antaa pohjaa myös tulevaisuuden visioinnille.

Portfoliotyöskentely hyödyttää siis kenen tahansa itsetuntemusta. Olipa portfolioon tekijä sitten työuransa alussa oleva opiskelija tai jo vuosikymmeniä työelämässä toiminut henkilö, portfolioon laatiminen toimii joka tapauksessa **ammattillisen kasvun tukena**, jos sen mahdollisuudet vain osataan nähdä oikein ja hyödyntää. Opetustyössä työstämisprosessista on apua erityisesti siinä mielessä, että portfoliotyön kehittäminen ja seuranta vaikuttaa kouluttajan opetusfilosofiaan. Kouluttajalle portfolio tarjoaa lisäksi mahdollisuuden arvioida oman koulutuksensa laatua ja vaikuttavuutta, sillä opiskelijoiden portfolioita voidaan käyttää apuna esimerkiksi oppimisen ja ajatteluprosessien kehittämisen arvioinnissa. Portfoliot antavat kuvaa koulutuksen laadusta ja tehosta laaja-alaisemminkin, jos niiden käyttöä laajennetaan vaikkapa koko organisaation tasolle. Näin ollen portfoliot voivat olla sekä opiskelijoille että kouluttajille ammatillisen kehittämisen ja oman kehityksen dokumentoinnin välineitä. Portfoliotyöskentely voi olla alkuna jopa koko organisaatiokulttuurin kehittämiseksi. Tämä pätee yleisemminkin eri työyhteisöjen ja erilaisten järjestelmien kehittämiseen.

Konkreettisesti portfolioityön mukanaan tuoman hyödyn voi kokea esimerkiksi **viranhakutilanteessa**. Haastattelutilanteessa eduksi on se, että on jo portfolioa työstäessään jäsentänyt omaa osaamistaan sekä omaa ajatteluaan ja persoonallisuuttaan. Tällöin se on helppo tuoda jäsenllymmiin esille myös muille.

PERUS- JA NÄYTEPORTFOLIO

Portfolioiden kohdalla puhutaan tavallisesti **perus- ja näyteportfolioista**. Seuraavassa kuvaillaan lyhyesti perus- ja näyteportfolion tehtäviä ja rakennetta sekä annetaan mallit (korkeakoulu)opiskelijan ja akateemisen työn tekijän portfolion rakentamiseksi. On tärkeä pitää mielessä, että kyseessä ovat vain karkeat portfoliorakennemallit, joiden toteuttaminen sellaisenaan käytännössä ei ole tavallisesti edes tarkoituksenmukaista. Tutustumalla erilaisiin malleihin voi saada kuitenkin hyviä vinkkejä siihen, mitä voisi ottaa mukaan myös omaan portfolioonsa ja mistä työssä voisi lähteä liikkeelle.

PERUSPORTFOLIO

Perusportfolio on työkansio, eräänlainen **materiaalivaranto**, joka sisältää kaiken, esim. myös luonnoksia ja välvaiheen versioita eri töistä. Perusportfolio voi sisältää esim. esseitä, raportteja, työselosteita, kollegojen tai asiantuntijoiden tai muiden tahojen antamia arviointeja ja palautteita, muistiinpanoja, kuvioita, valokuvia, päiväkirjaotteita, jne. Yleistä on myös päiväkirjan, ideavihkon tai vastaavan pohdintatyökalun käyttö. Perusportfolio myötäilee työskentelyprosessia. Se on **luonteeltaan yksityinen ja muodoltaan säätelemätön**, josta valikoiden koostetaan eri käyttötarkoituksia varten näyteportfolioita.

NÄYTEPORTFOLIO

Näyteportfolio on oman osaamisen esite, johon on **valittu** perusportfolion parhaat näytteet. Ne on jäsennetty viralliseen ja julkisesti esitettävään muotoon. Näyteportfoliolla tavoitellaan usein jotain ulkoista päämäärää, kuten esimerkiksi **työpaikkaa tai apurahaa**. Tällöin muodon määrää usein myös osittain se, mitä arvioiva taho edellyttää esitettäväksi. Siksi näyteportfolion kokoaminen on myös strategista toimintaa. Näyteportfolio on portfolioityössä “jäävuoren huippu”. Siksi työstämisvaiheessa olennaista on taito kiteyttää sekä käsitteellistää omaa osaamista.

Näyteportfolio on 4-10 sivun ytimekäs tiivistelmä portfolioityön materiaalista. Sen rakenne voi olla esim. seuraava:

- Tiivistelmä (n. 200 sanaa)
- Sisällysluettelo
- Sanallinen kuvaus
- Liitedokumentit (evidenssi)

Näyteportfolio **muokataan** jokaista työnhakutilannetta varten uudelleen. Se kertoo hakijan kehittymisestä ja asiantuntijuudesta ansioluetteloa laajemmin ja syvällisemmin ja on lisäksi persoonallinen ja vakuuttava. Ilman perusportfolioityötä laadittu näyteportfolio on arvoltaan kyseenalainen. Näyteportfolion vakuuttavuus perustuu suurelta osin liitteisiin. Näyteportfolio

palautetaan omistajalleen työnhakutilanteen jälkeen. Koska näyteportfolio on virallinen asiakirja, sitä koskee periaatteessa kaikki julkisia asiakirjoja koskeva lainsäädäntö sen jälkeen, kun se on jätetty viranomaiselle. Viranhakutilanteissa on erityisesti kysymys hakijoiden oikeusturvasta.

OPISKELIJAN PORTFOLIO

Opiskelijan portfolioissa huomio on suunnattu opiskeluaikaan ja siinä tapahtuvaan ammatilliseen pätevytykseen kokonaisuudessaan. Opiskelijan portfolioityön avulla myös kaikki muu kuin opetussuunnitelman mukainen opiskelu dokumentoituu.

Opiskelijan – ja monessa muussakin asemassa olevan – portfolio voisi olla sisällöltään esimerkiksi seuraavanlainen:

- **Yhteystiedot (kuva)**
- **Koulutus ja opinnot**
- **Erikoistumisopinnot, gradu- tai DI-työ**
- **Muu koulutus, kurssit**
- **Näkemys, filosofia omasta tieteenalasta**
- **Kielitaito**
- **Työkokemus**
- **Tuotettu materiaali**
- **Itsearviointi – kehittyminen, omat vahvuudet ja erityisosaaminen sekä kehittämissuunnitelmat**
- **Palaute opettajilta, kollegoilta, esimieheltä**
- **Tieteellinen toiminta: julkaisut, artikkelit jne.**
- **Harrastukset**
- **Muu aktiivisuus, esim. opiskelijajärjestöt**
- **Omat tulevaisuuden visiot**
- **Päiväys ja allekirjoitus**
- **Liitteet, dokumentit**

Yllä olevaan tyyliin kootussa portfolioissa **ero CV:hen** on selkeästi nähtävissä. Perinteisessä ansioluettelossa opiskelija luettelisi yhteystietojensa ohella lähinnä vain koulutusuraansa, työkokemustaan, kielitaitoaan, tieteellistä toimintaansa, harrastuksiaan ja lyhyesti ehkä myös muuta toimintaansa. Portfolio kuvaa henkilöä kuitenkin pohtivammin ja siten myös huomattavasti laaja-alaisemmin, sillä sen kautta avautuu myös tekijän näkemyksiä ja käsityksiä mm. omasta tieteenalasta ja tulevaisuudesta. Rehellisesti tehty **itsearviointi** ja mukaan liitetty muiden antaman palaute antavat kuvan yksilön vahvuuksista ja heikkouksista, kehittymismahdollisuuksista sekä kyvystä asettautua itsetiedostavan subjektin asemaan.

ESIMERKKI: AKATEEMISEN TYÖN PORTFOLIO

Akateemisen työn portfolioilla tarkoitetaan sellaista portfolioa, jossa tarkastellaan akateemista työtä kokonaisuutena. Akateemisen työn portfolioon sisältyy henkilö- ja yhteystietojen sekä sisällysluettelon ohella esimerkiksi opetustyön, tutkimustyön ja hallinnollisten tehtävien kuvausta. Näiden akateemisen työn osa-alueiden painottuminen portfolioissa riippuu luonnollisesti portfolioon tekijän urasta ja siitä, mitä hän katsoo tarkoituksenmukaiseksi esittää muille osaamisestaan ja tekemisistään. Akateemisen työn portfolio soveltuu opetuksen,

tutkimuksen ja hallinnollisen työn itsearviointiin, kehittämiseen ja dokumentointiin ja näiden tehtävienhän tulisi liittyä saumattomasti toisiinsa. Seuraavassa on esitetty opetus-, tutkimus- ja hallintoportfolioiden mahdollisia ja monelta osin päällekkäisiäkin sisältöalueita.

OPETUSPORTFOLIO: Opetusportfolio on opettajan tai kouluttajan työn itsearviointi- ja meritointiväline. Se tarjoaa mahdollisuuden myös oman opetustyön tutkimiseen, kehittämiseen ja esittämiseen. Akateeminen opetusportfolio on yksi tiedeyhteisön toiminnan kehittämisen uusista työkaluista. Sen tarkoituksena on kuvata portfolion laatijaa ulkopuolisille esimerkiksi seuraavien asiasisältöjen kautta:

- Opetusfilosofiassa kiteytyvät vastaukset mm. seuraaviin kysymyksiin: *Mikä on käsitykseni oppimisesta, opettamisesta, opiskelijan roolista, tiedosta, jne.? Mihin tavoitteisiin pyrin opetuksellani? Miten opetusfilosofiani näkyy käytännön opetustilanteissa?*
- Opetushistoria / opetus- ja ohjauskokemus : *Missä ja milloin ja kenelle olen opettanut? Miksi minusta tuli opettaja? Miten ja miksi olen kehittynyt nykyisen kaltaiseksi opettajaksi?*
- Itsearvio omasta opetuksesta
- Palautetta opiskelijoilta ja kollegoilta
- Tuotettu oppimateriaali
- Korkeakoulupedagoginen aktiivisuus: *pedagoginen koulutus, pedagogiset julkaisut ja artikkelit sekä esitelmät, osallistuminen opetuksen suunnitteluun ja arviointiin, kansainvälistyminen*
- Opetuksen kehittäminen: *kokeilut ja projektit sekä niiden raportointi, kuvaus opetus- ja tenttikäytännöistä*
- Kielitaito
- Palkinnot ja apurahat sekä muut huomionosoitukset
- Tieteen popularisointi
- Muu opetustyöhön liittyvä toiminta
- Visiot

TUTKIMUSPORTFOLIO: Tutkimusportfoliossa akateeminen työntekijä kuvaa työuraansa tutkijana sekä sitä ohjanneita ja ohjaavia näkemyksiään. Portfolio voi sisältää esimerkiksi seuraavia kuvauksia:

- Tutkimusfilosofia ja –etiikka: *Mikä on käsitykseni tieteestä, tiedosta, tiedeyhteisöstä ja tutkimuksen laadusta? Millainen tutkijatyyppi olen?*
- Tutkimushistoria / tutkimuskokemus: *Mitä olen tutkinut? Millaisia menetelmiä olen käyttänyt? Kuvaus työskentelyprosessista? Millaisten kokemusten kautta olen kehittynyt nykyiseen mittaani tutkijana? Mikä on oman tutkimukseni merkitys muille tutkijoille / tieteelle / yhteiskunnalle ?*
- Tutkimusprojektit ja –hankkeet sekä ideoituneet projektit
- Tutkimusyhteistyö
- Arvioinnit ja palautteet sekä lausunnot
- Tutkijankoulutus ja kurssit
- Väitösten ym. opinnäytetöiden tarkastukset
- Tutkijoiden rekrytointi

- Tieteellinen viestintä (julkaisut ja artikkelit, kongressiesitelmät, posterit ja tieteen popularisointi)
- Kielitaito
- Kansainvälistyminen ja kansainväliset yhteydet
- Luottamustoimet ja tutkimusjärjestöjen jäsenyys
- Palkinnot ja apurahat sekä muut huomionosoitukset
- Visiot

HALLINTOPORTFOLIO: Hallintoportfolion avulla voidaan kuvata vielä kolmatta akateemisen työn osa-alueita. Esimerkiksi seuraavia aihealueita voidaan nostaa esille:

- Hallintofilosofia ja –etiikka: *Mikä on hallinnon tehtävä ja merkitys tiedeyhteisössä? Mistä hallinnon “tunnistaa”? Mihin tavoitteisiin pyrin työssäni? Mitä laki yliopistosta merkitsee? Mikä on opetuksen, tutkimuksen ja hallinnon suhde?*
- Työhistoria / työkokemus: *Mitä tehtäviä olen hoitanut? Mitä tehtäviä nykyinen työni sisältää? Mitkä ovat vahvuuteni työssä, jota teen?*
- Innovaatiot ja hallinnon kehittämisprojektit
- Esimies- ja johtamistehtävät
- Johtamis- ja delegointikyky sekä vallan jakaminen
- Hallinnon pätevyys
- “Kenttätyö” ja “jalkautuminen”
- Tuloksellisuus (taloushallinto)
- Arvioinnit ja palautteet sekä lausunnot
- Koulutus ja kurssit sekä niiden järjestäminen
- Kielitaito
- Julkaisut ja artikkelit, esitelmät ja posterit
- Kansainvälistyminen
- Luottamustoimet sekä työryhmien ja toimikuntien jäsenyys
- Palkinnot ja apurahat ym. huomionosoitukset
- Muu hallintoon liittyvä toiminta
- Visiot

TYÖSKENTELYPROSESSI

Portfoliotyössä on kyse tuottamisesta, arvioinnista, valikoinnista ja lopuksi julkistamisesta. Oman osaamisen pohtiminen ja teoreettisen jäsenyyksen luominen on keskeistä työskentelyssä. Filosofointi siitä, mitä tekee, miksi ja miten voi olla jopa **olennaisin osa perusportfoliotyötä**. Siinä toimijalle rakentuu osaamishistoria ja osaamismuisti, jotka ovat rakennuspalikoita mm. tietoisesta ammatti-identiteetin käsitteellistämiseksi.

Portfoliotyöskentelyn yhteydessä keskeiseksi käsitteeksi nousee reflektio. Sen on todettu olevan yksi tärkeä elementti ammatillisessa kasvussa. **Toiminta ei ole ansio sinänsä, vaan sitä täytyy portfolioissa myös arvioida.** Siksi pelkkien listojen ja luetteloiden esittäminen portfolioissa ei ole suositeltavaa.

Portfolion laatija joutuu mm.

- analysoimaan, valikoimaan ja asettamaan myös itse itselleen tavoitteita
- suunnittelemaan ja valikoimaan tavoitteisiin sopivia työtapoja
- tarkkailemaan ja arvioimaan omaan työtään, sekä tuloksia että prosessia
- tiedostamaan omat vahvuutensa, kiinnostuksen kohteensa ja oppimishaasteensa

Portfoliotoiminta on **prosessi**, jossa kaikki osatekijät – tavoitteet, tekijät ja toiminnot – vaikuttavat jatkuvassa vuorovaikutuksessa toisiinsa ja siten myös portfolioon niin arviointi- ja opiskeluprosessin sovellutuksena kuin konkreettisena tuotoksenakin.

Portfoliotyön aloittamiskynnys voi kuitenkin olla joskus korkealla. Liikkeelle lähteminen voi tuntua hankalalta, etenkin jos materiaalia on kertynyt runsaasti ja kaiken jäsentäminen mielekkääseen muotoon tuntuu työläältä. Työstämisprosessi ja koko portfolion perimmäinen tarkoitus voivat tuntua kovin abstrakteilta, mutta kirkastuvat todennäköisesti työskentelyn edetessä. Lisäksi tarvitaan **rohkeutta** esittää muille omia **henkilökohtaisia näkemyksiä** ja **itsearviointeja**. Portfoliotyötä aloitettaessa liikkeelle voidaan lähteä esimerkiksi alla olevan kuvion avulla.

Materiaalin kokoaminen	Materiaalin käsittely ja kirjoittaminen	Työstäminen
Mitä olen tehnyt?	Ryhmittely -kronologisesti -toiminnallisesti	Mitä osaan? Tulokset
Milloin?	Miksi olen tehnyt?	Mikä ohjasi toimintaani?
Missä?	Mitkä olivat tavoitteet?	

Kirjoittaminen on yksi konkreettinen tapa lähteä liikkeelle portfolion työstämisessä. Se voi alkaa portfolion rakenteen jäsentämisellä. Kirjoittamisen voi aloittaa mistä tahansa jäsenyyksen kohdasta, mielellään helpoimman tuntuisesta. Tämä ei kuitenkaan ole välttämättä kaikille paras tai ainoa tapa, sillä työstämistä voi myös tehdä mielessään ennen kuin alkaa kirjoittaa portfolioa “ulos”. Jos pystyy jäljittämään omaa historiaansa mahdollisimman kauas taaksepäin, saa käsityksen oman ajattelun kehittymisestä. Liikkeelle voi lähteä esimerkiksi miettimällä vastauksia joihinkin seuraavista työkysymyksistä:

- Millainen on opintojeni tai työurani kaari, entä kokonaisuus?
- Mitkä ovat olleet merkkipaaluja opiskelu- ja/tai työhistoriassani?
- Miten kuvaan omaa kehittymistäni ja osaamiseni nykytilaa?
- Mitkä ovat kehittymisen tarpeeni ?
- Miten olen edennyt suhteessa tavoitteisiini?
- Miten arvioin tekemisteni tuloksellisuutta ja laatua?
- Mikä on arvokkain asia työssäni, jonka olen tähän mennessä oppinut? Mistä voin olla ylpeä omassa osaamisessani?
- Miten olen muuttanut käytännön toimintaani? Mitä haluaisin muuttaa käytännön toiminnassani?
- Millainen on vuorovaikutus minun ja kollegoitteni välillä? Miten tätä vuorovaikutusta voisi kehittää?

- Mitkä ovat minun ura-ankkureitani? Mitkä ovat sellaisia arvoja ja motiiveja, joista en ole luopunut tai luopuisi vaikeankaan valinnan edessä?
- Miten kuvaan persoonallisuuttani? Millaisia vahvuuksia ja heikkouksia minulla on?
- Mitkä asiat ovat olleet merkityksellisiä omassa elämässäni?
- Millainen on näkemykseni omasta tieteenalanastani?
- Miksi ja millaisten vaiheiden kautta päädyin opiskelemaan tätä alaa?
- Mitkä olivat tavoitteeni, kun valitsin koulutustani?
- Mikä opinnoissa on ollut helppoa, mikä vaikeaa?
- Millainen käsitys minulla oli tieteenalasta opintojen alussa, millainen se on nyt?
- Mitä haluan saavuttaa työssäni / elämässäni (tavoitteet ja välitavoitteet)?
- Millaisena näen tulevaisuuteni?
- Missä olen viiden tai kymmenen vuoden kuluttua?

Portfolion tekoon kuluu aikaa keskimäärin n. 12-15 tuntia ja sen jälkeen olisi hyvä tehdä siihen tarkennus muutaman kerran vuodessa tai tilanteen niin vaatiessa. Vaikka portfolioon liittyvää pohdintaa tulee harjoittaa yksin, on tämän ohella eduksi, jos sitä on mahdollista suorittaa myös turvalliseksi koetussa ryhmässä vuorovaikutteisesti toisten kanssa. Työskentelyn yhteisöllinen luonne korostuu varsinkin silloin, kun tekijät esittelevät portfolioitaan toisilleen ja ohjaajalleen.

Portfolion jatkuvan **ylläpitämisen** tärkeys on kuitenkin hyvä pitää mielessä. Perustyön tekeminen vaatii eniten aikaa ja vaivannäköä, päivittäminen käy jo huomattavasti helpommin. Se on kuitenkin tehtävä aika ajoin, jottei vaivalla koottu portfolio pääsisi vanhentumaan.

MITÄ PORTFOLIOON VOIDAAN VALITA?

Tärkeää ei ole valita portfolioon kaikkea, vaan **olennainen**. Portfolion luonne määräytyy sekä sen sisältö valikoidaan ja järjestetään **käyttötarkoituksen** mukaan. Lisäksi on muistettava, että portfolio on jatkuvasti kehittyvä ja muuntuva sekä menetelmänä että mahdollisesti myös konkreettisenä “oppisalkkuna” – portfolio kehittyy ja muuttuu tekijöidensä, heidän tavoitteidensa, tarpeidensa, toiveidensa, tietojensa ja taitojensa mukana. Paitsi portfolion funktio, niin samoin myös sen merkitys saattaa muuttua. Portfoliolla voi olla yhtä aikaakin monta tehtävää ja monta merkitystä. Kaiken tyyppisiin portfolioihin sisältyy kuitenkin aina jonkinlaista **kehityskaaren kuvausta ja nykytilanteen määrittelyä**: *Missä olen ollut? Missä olen nyt? Mihin olen menossa?* Tekijän on mietittävä, mitä hän haluaa esittää toisille itsestään ja hänen on huomioita kulloinkin kohderyhmä, jolle portfolio esitetään.

PORTFOLIOTYÖN KARIKOT

Portfoliotyöskentely voi olla paitsi parhaimmillaan sangen antoisaa, niin joskus myös raskasta. Työskentelyn kautta tekijälle konkretisoituu todellakin se, mitä hän on saanut aikaiseksi ja millaiset päätökset ja näkemykset hänen toimintaansa ovat ohjanneet. Prosessi saattaa tuottaa iloisten yllätysten ohella myös pettymyksiä, jos esimerkiksi omat saavutukset eivät osoittaudukaan odotusten tai luullun mukaisiksi. Portfoliotyön tekijän pitäisi kuitenkin aina pyrkiä pitämään mielessään se mahdollisuus, joka sisältyy oman toiminnan näkyväksi tekemiseen ja sitä kautta avautuvaan **itsensä edelleen kehittämiseen**. Riippumatta siitä, minkälaista portfolioa työstetään, tavallisimmat työskentelyn karikat liittyvät esimerkiksi seuraaviin seikkoihin:

- Itsestä kirjoittamisen ja oman osaamisen tunnistamisen vaikeus, varsinkin kun kyseessä saattavat olla abstraktit asiat
- Ajankäytön riittävyys
- Prosessin työläys
- Rehellisenä olemisen vaikeus (esim. myös mahdollisen negatiivisen palautteen sisällyttäminen portfolioon)
- Vaikeus kirjoittaa rohkeasti muille omista näkemyksistään sekä uskoa niihin
- Tekniset seikat: käsitys rakenteesta epäselvä, materiaalin kokoamisen ja järjestämisen vaikeus, mahdollisesti mukaan liitettävän palautteen saamisen vaikeus
- Motivaatioseikat: kirjoittamisen vaikeus ja hyödyttömäksi kokeminen, materiaalin käyttökelpoisuuden epäileminen
- Asenneseikat: turha vaatimattomuus ja itsensä kehumisen vaikeus
- Ohjaukseen liittyvät seikat: liika tiukkuus / väljyys
- Käyttötarkoituksen epäselvyys: itselle vai muille ja jos muille, niin keille?
 - Nyrkkisääntö: Perusportfolio itselle, näyteportfolio muille
- Vertailun vaikeus ja mahdollisesti hankalasti hahmotettavat kriteerit

Portfolion laadintaan liittyviä vaikeuksia voidaan tarkastella ainakin kolmelta taholta. Selkein ja yksinkertaisin kynnyks on oman **ajankäytön** riittävyys. Kuitenkin työn tekemiseen uhrattua aikaa pidetään jälkikäteen hyödyllisenä ja kannattavana omien ajatusten ja tavoitteiden selkiyttämisessä. Toisen ongelma-alueen muodostavat **tekniset** seikat. Apu ja ratkaisut löytyvät erilaisten mallien ja ohjauksen kautta. Suurin ja hankalin ongelmakenttä liittyy **motivaatioon**. Seuraavavaan kuvioon on koottu portfolioityöskentelyyn liittyviä ongelmia ja niiden ratkaisuehdotuksia.

VAIKEUKSIA	RATKAISUJA
Teknisiä	
Materiaalin löytäminen toi mieleen ikäviäkin asioita	Muistelu, oman CV:n tutkiminen
Mitä liittyy mukaan?	Aika, ajattelu, keskustelut
Millainen rakenne?	Mallit
Kokonaisuuden hahmottaminen Palautteen muoto ja käsittely Palautteen saaminen	Kirjoittaminen Aika
Motivaatioon liittyviä	
Filosofian laatiminen ja kirjoittaminen paperille	Materiaalin keruu ja jatkuva analysointi CV hyvä pohja aloittaa Ajatusten toistuva kirjoittaminen Ryhmän tuki
Kollegojen ymmärtämättömyys Yksinäisyys	Usko itsensä kehittämiseen
Luotettavan palautteen saaminen omasta työstä	Useat vertaisarvioinnit
“Mitä tämä kannattaa?”	Ymmärtäminen, että portfolion laadinta on loistava tilaisuus katsella omaa toimintaa,

Jari Alanko
Carrefour West Finland

	huomata omia vahvuuksia ja kehittämistarpeita, irrottautua hetkeksi rutiineista ja vertailla näkemyksiä kollegoiden kanssa
Itsekritiikin taso	Realistisuuden tavoittelu
Ajankäyttöön liittyviä	
Ajan puute	Työ- ja ajankäyttösuunnitelma

On myös sallittava se, että portfolio ei välttämättä sovellu kaikkeen eikä kaikille. On esimerkiksi väitetty, että portfolio työ suosii verbaalisesti lahjakkaita, joiden on helpompi analysoida ja käsitteellistää sanalliseen muotoon esimerkiksi toimintansa taustafilosofiaa. Itsearviointi ja näyttöiden valintakin voi olla aluksi vaikeaa ja jopa vastenmielistä. Portfolio työskentelyn perimmäinen idea katoaa, jos itsearvioinnista tulee “pakkopulla” tai automaattinen rutiini, jolloin se ei kehitä tekijän näkemystä itsestään eikä omasta oppimisestaan.

PORTFOLIOTYÖN ARVIOINTI

Palautteen saaminen tehdystä työstä on tärkeää. Portfoliotyöskentelyn arviointi ei ole kuitenkaan yksiselitteisen helppoa: kuinka arvioidaan jotain, jonka tulisi olla “henkilökohtaista kuin sormenjälki”? Vielä vaikeampaa kuin yksittäisen portfolion arviointi saattaa olla eri ihmisten tekemien portfolioiden keskenään vertailu. Portfolioiden arvioinnissa ei saisi kuitenkaan antaa esimerkiksi hienon ulkoisen toteutuksen hämätä, jos sisältö on köykäinen muiden tuotoksiin verrattuna.

Arviointiin on liitetty valitettavan usein negatiivinen varaus: se on ollut virheiden etsimistä ja paljastamista, epäilemistä tai syyttämistä – arvostelemista. Parhaimmillaan arviointi on kuitenkin vahvuuksien etsimistä, mahdollisuuksien osoittamista, kehitystarpeen selventämistä ja rohkaisemista. Yhtä oikeaa tapaa arvioida ei ole olemassa. Kaikki tavat ovat oikeita, kunhan ne ovat käyttökelpoisia, käytännöllisiä, eettisiä ja täsmällisiä. Portfolioajattelu tuo mukanaan uudenlaista arviointikulttuuria koko yhteisöön.

Arviointitapa riippuu siitä, mitä tarkoitusta varten portfolio on tehty: onko sen tarkoituksena oman työn kehittäminen vaiko meritointi ja rekrytointi. Haku- tai palkitsemistilanteessa näyteportfolioita arvioidaan tavallisesti laatukriteerein painottaen useimmiten sekä osaamista että kiinnostuksen kohteita, työtapoja ja työssä kehittymistä ja yritteliäisyyttä. Erityisesti arvioinnissa kiinnitetään huomiota näyttöiden valintaan, sillä valintaperusteet paljastavat tekijän arvostuksia ja pyrkimyksiä. Joskus myös tekijä osallistuu itse töidensä esittelyyn ja arviointiin. Arvioinnin ongelmiin voidaan vastata jo etukäteen rakentamalla arviointijärjestelmä läpinäkyväksi ja riittävät perusteet sisältäväksi. Arvioinnin päätösasiakirjoissa on tärkeää arvioinnin pohjadokumentteihin sidotut perustelulauseet. Arvioinnin julkisuus herättää arvioitavissa luottamusta ja poistaa myös epäoikeudenmukaisen kohtelun pelkoa. Parhaimmillaan myös arvioinnin kohteena olevat ohjautuvat pohtimaan saamansa arvioinnin luonnetta ja perusteita. Arvioinnin kohteiden olisi kuitenkin hyvä muistaa, että arviointi on aina subjektiivista eli sidoksissa arvioijaan. Se on aina myös intersubjektiivista eli sidoksissa yhteisön asettamiin kriteereihin ja piileviin arvostuksiin. Siksi arviointi ei ole koskaan absoluuttista.

Maaseudun
EU-tietokeskus
CARREFOUR
WEST FINLAND

Onnistunut portfolioyöskentely on aina matka itseän. Tuloksena on väline, eräänlainen kartta, jonka avulla voi hahmottaa omia reittejään menneisyydestä nykyhetkeen sekä suunnata tulevaa kulkua. Matkalle lähtö kannattaa huolimatta sen vaatimasta vaivannäöstä, sillä tutkimusmatkailijan työstään itselleen sama anti tulee ylittämään siihen uhratut panokset.

Luettavaa asiasta kiinnostuneille:

Erkkilä, R. – Kronqvist, E. – Kiiskilä, S. Kuinka ohjata osaamista? – Pohdintoja portfoliokonsultoinnista. Oulun yliopisto. Korkeakoulupedagogiikan perusmateriaali 6.

Hautala, T. - Heinänen, K. – Jansson-Verkasalo, E. – Lehtihalmes, M. – Naumanen, T. – Puotinen, L. – Rantala, L. – Tenhula, T. Logopofa. Portfolio-opas logopedian opiskelijoille. Oulun yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Oulu: Kirjateollisuus oy.

Kaartinen, V. Portfolio opettajankoulutuksen kompassina. Teoksessa Heikkilä, J. – Aho, S. (toim.) Muutosagenttiopettaja – luovuuden irtiotto. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja B:48.

Linnakylä, P. – Pollari, P. – Takala, S. (toim.) Portfolio arvioinnin ja oppimisen tukena. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos

Linnakylä, P. Mikä ihmeen portfolio? Arvioinnin ja oppimisen liitto. Teoksessa Linnakylä, P. – Pollari, P. – Takala, S. (toim.) Portfolio arvioinnin ja oppimisen tukena. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.

Pollari, P. – Kankaanranta, M. – Linnakylä P. (toim.) Portfolion monet mahdollisuudet. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopistopaino.